

**Muzeum Powstania
Warszawskiego**

OPISY LEKCJI MUZEALNYCH MUZEUM POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

SZKOŁA PODSTAWOWA, KLASA I (uczniowie w wieku sześciu lat)

Dla sześciolatków proponujemy cykl od 1 do 2 zajęć. Sugerujemy, aby rozpocząć wizytę w Muzeum od lekcji – *Co to jest Muzeum Powstania Warszawskiego*. Następne zajęcia można zaś wybrać zgodnie z zainteresowaniami dzieci i oczekiwaniami opiekunów. Pierwsze spotkanie wprowadza w problematykę okupacji i Powstania. Uczniowie poznają pojęcia, bez znajomości których trudno byłoby im zrozumieć kolejne zajęcia.

Co to jest Muzeum Powstania Warszawskiego?

Czym jest Muzeum? Jakie spełnia funkcje? Czym było Powstanie Warszawskie? – to główne pytania tych zajęć. W czasie lekcji dzieci rozmawiają także o tym, czym jest wojna i co się wtedy dzieje. Poznają serce Muzeum (obelisk w kształcie wypalonego muru) i próbują odnaleźć emocje towarzyszące wojennym wydarzeniom. Metodą wiodącą lekcji jest rozmowa nauczająca. Pod koniec zajęć dzieci wykonują prace plastyczne.

Symbole powstańcze i barwy narodowe

Głównym celem lekcji jest utrwalenie znaczenia symboli narodowych. Wprowadzony zostaje też symbol Polski Walczącej. Dzieci poznają także znaczenie biało-czerwonej opaski, noszonej przez Powstańców. Odnajdują na ekspozycji symbole narodowe i symbole powstańcze. Instruktorzy prowadzą lekcję za pomocą pogadanki i rozmowy nauczającej. Pod koniec zajęć uczniowie utrwalają sobie poznane symbole powstańcze, wykonując pracę plastyczną.

Listy zza barykady

Lekcja związana z harcerską pocztą, działającą w czasie Powstania Warszawskiego. Wprowadzane są pojęcia: barykada, kanał. Dzieci, jako łącznicy, poznają fragmenty ekspozycji dotyczące poczty harcerskiej. Metodami wiodącymi są rozmowa nauczająca i pogadanka. Uczniowie mają też możliwość ułożenia i opowiedzenia krótkich historii powstańczych.

Pomoc z nieba

Problemy zaopatrzeniowe Powstańców to główne zagadnienie zajęć. Wprowadzone zostaje pojęcie powietrznego zrzutu. Dzieci rozmawiają o tym, czego mogło brakować Powstańcom i w jaki sposób można było im pomóc. Pakują zasobnik zrzutowy i dostarczają go Powstańcom. Istotnymi elementami metodycznymi zajęć są rozmowa nauczająca i zabawy ruchowe.

Na pomoc rannemu

Kim była sanitariuszka? Jak ją możemy rozpoznać? Jakie były jej zadania w czasie Powstania? To zaledwie kilka pytań stawianych w czasie tej lekcji. Dzieci w czasie zajęć utrwalają sobie znaczenie symbolu czerwonego krzyża. Stając się sanitariuszami/sanitariuszkami, budują szpital powstańczy. Prowadzący stosuje metodę pogadanki i rozmowy nauczającej. Zorganizowanie szpitalika polowego jest prostą zabawą symulacyjną.

SZKOŁA PODSTAWOWA, KLASY II-IV

Symbole Polskiego Państwa Podziemnego

W trakcie lekcji uczniowie utrwalają sobie znaczenie symboli narodowych. Poznają znaki i terminy związane z Małym Sabotażem oraz walką konspiracyjną. Istotnym elementem lekcji jest wprowadzenie symboli powszechnych w Powstaniu: czerwono-białej opaski, czerwonego krzyża oraz lilijki harcerskiej. Lekcja prowadzona jest metodą rozmowy nauczającej, uczniowie są aktywizowani poprzez gry skojarzeniowe oraz wykonywanie prac plastycznych.

Jak zostałem/am konspiratorem/konspiratorką

Uczniowie poznają podstawowe fakty dotyczące okupacji hitlerowskiej w Polsce. Aby zrozumieć, jak działały organizacje konspiracyjne, uczniowie sami stają się konspiratorami. Przybierają pseudonimy i uczą się szyfrować wiadomości.

Dowiadują się także, w jaki sposób Polacy walczyli z okupantem i w jaki sposób przygotowywali się do powstania powszechnego. Prowadzący stosuje metodę rozmowy nauczającej i pogadanki. Ważnym elementem jest także zabawa, będąca prostą grą symulacyjną.

Jak zostałem/am Powstańcem

Uczniowie zapoznają się z podstawowymi faktami dotyczącymi Powstania. Kim byli Powstańcy? Jak wyglądali? W jakich sytuacjach się znajdowali? Aby znaleźć odpowiedzi na te pytania, klasa tworzy oddział powstańczy. W trakcie zajęć dowiadują się, kto wchodził w jego skład i jakich zasad Powstańcy mieli przestrzegać. Zwiedzanie ekspozycji w szyku oddziału powstańczego pozwala uczniom odnaleźć emocje i zachowania towarzyszące uczestnikom tamtych wydarzeń. Metodami wiodącymi są tu rozmowa nauczająca, pogadanka oraz prosta zabawa symulacyjna.

Jak zostałem/am „Zawiszakiem”

Lekcja poświęcona harcerskiej poczcie polowej. Uczniowie dowiadują się, kto roznosił listy w czasie Powstania i poznają zasady obowiązujące w korespondencji powstańczej. Aby lepiej zrozumieć zadania łączników i ciążącą na nich odpowiedzialność, uczniowie wchodzi w ich rolę. Sami piszą lub rysują kartki oraz otrzymują zadanie ich dostarczenia. Z torbami pełnymi listów poznają na ekspozycji miejsca związane z harcerską pocztą. Instruktor prowadzi rozmowę nauczającą, przechodzącą niekiedy w pogadankę lub krótki wykład. Zabawa w pisanie i dostarczanie kartek jest prostą grą symulacyjną. W podsumowaniu lekcji uczniowie mogą rozwiązać krzyżówkę.

Jak zostałem/am sanitariuszem/sanitariuszką

Głównym celem lekcji jest poznanie roli i zadań sanitariuszki. Uczniowie poznają skład apteczki pierwszej pomocy, a także organizują szpital powstańczy. Utrwalane są symbole związane z ratowaniem życia ludzkiego. Metodą wiodącą jest prosta zabawa symulacyjna. W celu wprowadzenia w temat lekcji instruktor prowadzi rozmowę nauczającą, w razie potrzeby przechodzącą w pogadankę lub wykład.

Na ratunek Powstańcom

Lekcja poświęcona jest problemowi zrzutów alianckich. Uczniowie rozmawiają o tym, czego Powstańcom mogło brakować. Poznają terminy związane z tematem zajęć, takie jak zrzut, zasobnik, spadochron. Wybierając stosowne przedmioty, pakują zasobnik zrzutowy. Instruktor wprowadza uczniów w temat lekcji poprzez rozmowę nauczającą. Ważnymi elementami zajęć są też zabawy ruchowe oraz gra decyzyjna. Dzieci mogą też rozwiązać krzyżówkę.

Powstańcze budowanie

Powstańcze barykady są pretekstem do rozmów na temat krajobrazu powstańczej Warszawy. Oglądając zdjęcia uczniowie dowiadują się, z czego budowane były barykady oraz zastanawiają się, jaka była ich funkcja. Poznają historię powstańczego wozu bojowego - „Kubusia”, a także inne powstańcze wynalazki. Instruktor stosuje metodę rozmowy nauczającej. Korzysta z materiałów źródłowych. Uczniowie wykonują proste prace plastyczne.

SZKOŁA PODSTAWOWA, KLASY V- VI

Kim byli?

Głównym celem lekcji jest charakterystyka postaw powstańczych. W czasie lekcji uczniowie odpowiadają na pytania: kim byli Powstańcy, co przeżywali, w jakich sytuacjach się znajdowali. Uczestniczy zajęć tworzą też katalog cech Powstańca, co jest dobrym punktem wyjścia do rozmowy o patriotyzmie dzisiaj. Najważniejszymi metodami są tu praca w grupach z tekstem źródłowym i dyskusja.

Konspiracja, Mały Sabotaż

W czasie lekcji uczniowie poznają podstawowe fakty dotyczące okupacji hitlerowskiej w Polsce i sposobów walki z okupantem. Dowiadują się, jak funkcjonowało i czym było Polskie Państwo Podziemne. Poznają powstańcze losy konspiratorów. Instruktor prowadzi rozmowę nauczającą oraz prostą zabawę symulacyjną z użyciem szyfrów harcerskich.

Harcerska Poczta Polowa

„Szare Szeregi” są punktem wyjścia dla tego tematu. Uczniowie poznają, czym było tajne harcerstwo i jak funkcjonowało. Szczególny nacisk położony jest na działalność najmłodszych harcerzy – „Zawiszaków”. Uczniowie dowiadują się, czym w czasie okupacji zajmowali się „Zawiszacy” i jakie zadania realizowali. Główna część lekcji poświęcona jest działalności harcerskiej poczty polowej w czasie Powstania. Uczniowie poznają zasady jej funkcjonowania oraz reguły powstańczej korespondencji. Oprócz rozmowy nauczającej przewidziana jest też prosta zabawa symulacyjna z wykorzystaniem planów miasta lub wypisywaniem kartek pocztowych.

Tworzymy gazetę powstańczą

W czasie lekcji uczniowie zastanawiają się nad rolą prasy podczas Powstania Warszawskiego. Poznają tytuły gazet powstańczych i tematykę artykułów tamtego okresu. W trakcie zajęć uczniowie próbują się wcielić w reporterów powstańczych gazet i stworzyć własną gazetę na temat wydarzeń jednego dnia. Metodami wiodącymi zajęć są praca w grupach z wykorzystaniem materiałów źródłowych, a następnie prezentacja jej wyników.

UWAGA: Ze względu na to, że lekcja jest długa prosimy o zamawianie jej na godzinę 13.15.

Barwa i broń – lekcja o uzbrojeniu i umundurowaniu powstańczym

Lekcja poświęcona jest uzbrojeniu Powstańców. Uczniowie poznają ważniejsze rodzaje powstańczej broni i umundurowania. Dowiadują się, w jaki sposób Powstańcy je zdobywali. Szczególny nacisk położony jest na powstańcze wozy pancerne. Instruktor prowadzi rozmowę nauczającą, przechodzącą w pogadankę lub wykład. Na końcu lekcji przewidziany jest prosty quiz obrazkowy, sprawdzający wiedzę uczniów.

UWAGA: Lekcja jest raczej przeznaczona dla klas męskich.

Dzieci Walczącej Stolicy

Uczniowie poznają sytuację i warunki życia dzieci w czasie okupacji i podczas Powstania. Prowadzący rozmawia z uczniami o trudnej sytuacji ich rówieśników,

utracie dzieciństwa, zmianie ról. W czasie lekcji wprowadzone są takie pojęcia jak: tajne komplety, kolportaż, Zawiszacy, szmugiel itp. Uczniowie poznają także zadania, jakie stawiały przed dziećmi okupacja i Powstanie. Metodami wiodącymi są rozmowa nauczająca i praca w grupach z tekstami źródłowymi.

Stolica w ruinach

Lekcja opowiada o zniszczeniu stolicy w trakcie i po Powstaniu. Dzięki filmom i zdjęciom uczniowie poznają starą Warszawę, porównują wygląd miasta przed i po wojnie. Ważnym elementem metodycznym zajęć jest praca w grupach z mapą miasta i zdjęciami.

Powstańczy dzień powszedni

Blaski i cienie powstańczego dnia codziennego to główne zagadnienia tej lekcji. Uczniowie poznają problemy codzienne zarówno powstańców, jak i ludności cywilnej. Zastanawiają się, z czego mieszkańcy Warszawy cieszyli się i jak radzili sobie z trudnościami. Oprócz rozmowy nauczającej ważną metodą jest praca w grupach z grą decyzyjną.

Śladami batalionów „Zośka” i „Parasol”

Szlak powstańczy dwóch harcerskich batalionów „Zośka” i „Parasol” jest pretekstem do tego, by uczniowie poznali przebieg walk w niektórych dzielnicach Warszawy. W czasie zajęć uczniowie dowiadują się, czym były Szare Szeregi i jaka jest geneza batalionów. Istotnym elementem zajęć jest także poznanie losów wybranych bohaterów zdarzeń. Wiodącymi metodami są rozmowa nauczająca i praca w grupach z planem Warszawy i tekstami źródłowymi.

UWAGA: Sugerujemy, aby lekcja ta nie była pierwszą w naszym Muzeum.

GIMNAZJA I LICEA

63 dni niepodległej Polski

Lekcja faktograficzna przeznaczona dla uczniów, którzy nie omawiają II wojny światowej w bieżącym roku szkolnym. Prowadzący omawia okoliczności wybuchu i pokazuje najważniejsze fakty z Powstania. Uczestnicy zajęć dowiadują się, że podczas zaciętych walk w Warszawie ujawniły się struktury niepodległego

państwa polskiego. Instruktor prowadzi zajęcia za pomocą metod: rozmowy nauczającej lub wykładu. Przewidziana jest też praca w grupach z użyciem kart pracy i końcowa dyskusja.

Bić się czy nie bić?

Lekcja problemowa o przyczynach i skutkach Powstania Warszawskiego. Uczniowie poznają okoliczności wybuchu, przebieg i rezultaty Powstania. Najistotniejszym celem lekcji jest odpowiedź na pytanie, czy warto było podejmować walkę w Warszawie w sierpniu 1944 roku. Metodami wiodącymi zajęć są rozmowa nauczająca, praca w grupach z użyciem drzewka decyzyjnego lub metaplanu oraz końcowa dyskusja. Jako alternatywa do pracy w grupach przewidziana jest gra symulacyjna lub sytuacyjna, ukazująca przebieg posiedzeń Komendy Głównej Armii Krajowej w końcu lipca 1944 roku.

„Sprawa Powstania Warszawskiego”

Celem lekcji jest pokazanie międzynarodowego i politycznego kontekstu Powstania Warszawskiego. Omawiana jest polityka polskiego rządu na emigracji oraz stanowisko wielkich mocarstw wobec Powstania. Na podstawie wybranych tekstów prasowych uczniowie dowiadują się, jak kształtowała się światowa opinia publiczna wobec niepodległościowych działań żołnierzy AK. Przy wprowadzeniu i podsumowaniu zajęć instruktor stosuje rozmowę nauczającą, przechodzącą w pogadankę lub wykład. Przewidziana jest też praca nad tekstami źródłowymi.

Powstańczy dzień powszedni

Lekcja poświęcona życiu codziennemu żołnierzy i ludności cywilnej w walczącej Warszawie. Uczestnicy zajęć poznają warunki bytowe warszawiaków i ich potrzeby życiowe. Omawiane są uroczystości religijne i wydarzenia kulturalne w walczącej stolicy. Metodami wiodącymi jest rozmowa nauczająca oraz praca nad tekstami źródłowymi (zdjęcia, relacje, fragmenty pamiętników).

Bohaterowie Powstania

Lekcja przeznaczona dla uczniów, którzy są po lekturze „Kamieni na szaniec” Aleksandra Kamińskiego. Podczas zajęć uczestnicy poznają losy wybranych powstańców i dokonują ich charakterystyki zbiorowej. Zastanawiają się, jakimi cechami osobowymi odznaczyli się powstańcy i dyskutują, które z nich mogą być

aktualne dzisiaj. Instruktor prowadzi rozmowę nauczającą, pracę w grupach z tekstami źródłowymi oraz końcową dyskusję.

Barwa i broń

Lekcja poświęcona uzbrojeniu walczących w Powstaniu ston. Uczniowie poznają najważniejsze rodzaje powstańczej broni i umundurowania. Dowiadują się, w jaki sposób Powstańcy je zdobywali. Szczególny nacisk położony jest na powstańcze wozy pancerne. Prowadzący stosuje metodę rozmowy nauczającej lub wykładu. Na koniec lekcji przewidziany jest quiz sprawdzający wiedzę uczniów.

Ludność cywilna w Powstaniu Warszawskim

Lekcja problemowa o sytuacji ludności cywilnej w Powstaniu. Uczniowie dowiadują się, jakie straty ponieśli warszawiacy podczas walk w stolicy. Wspólnie z prowadzącym rozważają dylemat, czy i na ile władze wojskowe mogą narażać życie bezbronnych cywilów. Metodami wiodącymi jest rozmowa nauczająca, praca w grupach z tekstami źródłowymi i drzewkiem decyzyjnym oraz końcowa dyskusja.

Powstanie w dzielnicach

Zajęcia dotyczą działań militarnych w poszczególnych dzielnicach Warszawy. Uczniowie opracowują przebieg Powstania w zajętych przez powstańców rejonach stolicy, zwracając uwagę na strategię działania hitlerowców i sposoby obrony Powstańców. Uczą się samodzielnie zdobywać informacje, wykorzystując opisy i multimedialne monitory na ekspozycji. Istotnym elementem metodycznym lekcji jest praca w grupach z wykorzystaniem kart pracy.

UWAGA: Przy tej lekcji wymagana jest znajomość topografii Warszawy.

Powstańcy po Powstaniu

Celem lekcji jest ukazanie losów powstańców po II wojnie światowej. Uczestnicy dowiadują się, jakie było stanowisko władz PRL wobec żołnierzy i tradycji Polski Podziemnej. Poznają przykłady prześladowania powstańców przez komunistyczne służby bezpieczeństwa oraz sposoby propagandowego oczerniania ich patriotycznej działalności. Metodami wiodącymi są praca w grupach, pogadanka i burza mózgów.

Sztuka w czasach hekatomby

W czasie Powstania kwitło życie kulturalne. Powstawały prace literackie, plastyczne, fotograficzne. W trakcie zajęć uczestnicy mają okazję zapoznać się z powstańczą twórczością artystyczną, a także poznać ważniejsze dzieła sztuki, nawiązujące do Powstania po wojnie. Młodzież pracuje w grupach i przygotowuje plakat jako ilustrację powstańczego zrywu.

Świadectwo czasów

Podczas warszawskiej insurekcji rozwijało się pamiętnikarstwo, satyra i propaganda. W trakcie lekcji uczestnicy poznają ciekawsze zapisy z pamiętników i dzienników świadków Powstania oraz ważniejsze tytuły prasy powstańczej. Mają też okazję zapoznać się z poczuciem humoru Powstańców. Młodzież pracuje z różnego rodzaju tekstami źródłowymi.

Poeci walczącej stolicy

Lekcja poświęcona powstańczej poezji, upamiętniającej troski, obawy i nadzieje Polaków czasów okupacji i Powstania. Uczniowie poznają sylwetki ważniejszych poetów oraz ich wybrane utwory. Uczą się analizować i interpretować teksty literackie.

Stolica w ruinach

Lekcja dotyczy zniszczeń Warszawy podczas II wojny światowej. Dzięki różnym materiałom (filmom dokumentalnym i fotografiom) uczniowie poznają starą Warszawę i porównują jej wygląd przed i po wojnie. Na koniec lekcji uczniowie pracują w grupach.

Akcje bojowe Powstania Warszawskiego.

Celem lekcji jest przekazanie informacji o najważniejszych operacjach militarnych przeprowadzonych przez Powstańców Warszawskich. Prowadzący, omawiając wybrane akcje bojowe, ukazuje różnorodne sposoby działań Polaków przeciw silniejszemu wrogowi. Rozmowa o tych heroicznych czynach stanowi również tło do rozważań nad indywidualnymi odczuciami, emocjami i obawami Powstańców. Przy prowadzeniu lekcji instruktor prowadzi rozmowę nauczającą i

wykorzystuję prezentację multimedialną. Punktem kulminacyjnym zajęć jest praca grupowa uczniów.

Dwa Powstania

Celem lekcji jest uświadomienie uczniom wspólnoty cierpienia Polaków i Żydów pod okupacją hitlerowską, zbieżności celów polskiego i żydowskiego podziemia i zaistniałej w związku z tym współpracy. Uczniowie poznają także różnorodność postaw Polaków wobec tragedii Żydów, śledzą losy wybranych, ocalałych bojowników getta w Powstaniu Warszawskim. W trakcie zajęć uczestnicy przyswajają sobie pojęcia: getto, szmalcownik, „Żegota”, Shoah, Żydowska Organizacja Bojowa, Armia Krajowa. Na końcu spotkania młodzież pracuje w grupach.